

دانشگاه الزهراء

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان

احکام ازدواج مسلمانان با غیر مسلمانان در مذاهب پنجگانه اسلامی

استاد راهنما

دکتر جواد سرخوش

استاد مشاور

دکتر محسن جابری

دانشجو

مریم ذوالفقاری

«اثری» کوچک است، خیلی کوچک و شاید هیچ!

اما به یاد عهد قدیم و رسم ادب

تقدیم می‌شود به:

مادرم که همواره دریای بیکران مهر خویش را بی‌دریغ بر من ارزانی

داشتند

و

همسر مهربانم که وجودش انگیزه‌ی راهم بوده

با سپاس از سه وجود مقدس:
آنان که ناتوان شدند تا ما به توانایی برسیم ...
موهایشان سپید شد تا ما روسفید شویم...
و عاشقانه سوختند تا گرمابخش وجود ما و روشنگر راهمان باشند...

پدرانمان

مادرانمان

استادانمان

و سپاسی ویژه از استاد بزرگوار و عالم گرانقدر جناب آقای دکتر جواد سرخوش که با
راهنمایی‌های مشفقانه‌ی خویش علم و عاطفه را به من آموختند.

کلیه‌ی دستاوردهای حاصل از تحقیق حاضر

متعلق به دانشگاه الزهراء^(س) می‌باشد.

چکیده

یکی از مهمترین مباحث در فقه اسلامی، ازدواج مسلمان با غیر مسلمان است. در عصر حاضر، بر اهمیت این بحث افزوده شده زیرا دامنه‌ی ارتباطات، گسترش یافته و گروه درخور ملاحظه‌ای از شهروندان مسلمان، به عنوان دانشجوی، دیپلمات، نماینده‌ی تجاری و... در ممالک زندگی می‌کنند که در حاکمیت نامسلمانان هستند، لذا بیش از پیش در معرض ازدواج با غیر مسلمان قرار می‌گیرند. در نوشتار حاضر سعی شده تا حکم ازدواج مسلمان با غیر مسلمان در قالب سه فصل مورد بررسی قرار بگیرد. در فصل اول واژه‌ها و اصطلاحات دشوار تبیین و تشریح گردیده و در انتها به پیشینه‌ی تاریخی ازدواج در برخی از ادیان الهی اشاره شده است. در فصل دوم احکام دائم و موقت زنان مسلمان با مردان غیرمسلمان از دیدگاه فقهای امامیه و عامه تبیین گردیده و ادله‌ی مورد استناد ایشان مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم نیز احکام نکاح دائم و موقت مردان مسلمان با زنان غیرمسلمان و اقوال مختلف ایشان در مذاهب پنج‌گانه مطرح شده است. در این راستا ادله‌ای که فقها بدان استناد نموده‌اند مورد بررسی قرار گرفته و سعی شده است در مواردی که میان فقها اختلاف نظر وجود دارد با نقد و ارزیابی ادله، حکمی که اصح به نظر می‌رسد به خوانندگان محترم ارائه گردد و در نهایت نگاهی گذرا به حکم ازدواج زن مسلمان با مرد غیر مسلمان و بالعکس در قانون مدنی ایران داشته‌ام.

واژه‌های کلیدی: نکاح، متعه، اسلام، کفر، اهل کتاب

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
مقدمه.....	۱
پرسش پژوهش و تبیین آن.....	۲
پرسشهای فرعی پژوهش.....	۳
فرضیات پژوهش.....	۳
اهداف پژوهش و ضرورت آن.....	۴
پیشینه‌ی پژوهش.....	۴

فصل اول: کلیات

۱-واژه شناسی.....	۷
۱-۱-نکاح.....	۷
۱-۱-۱-معنای لغوی نکاح.....	۷
۱-۱-۲-معنای اصطلاحی نکاح.....	۸
۲-۱-متعه.....	۹
۱-۲-۱-معنای لغوی متعه.....	۹

- ۹-۲-۱-۲-معنای اصطلاحی متعه.....
- ۹-۲-۲-۱-۱-متعه در اصطلاح فقهی.....
- ۱۰-۲-۲-۱-۲-متعه در اصطلاح حقوقی.....
- ۱۰-۳-۱-کفر.....
- ۱۰-۳-۱-۱-معنای لغوی کفر.....
- ۱۱-۳-۱-۱-انکار.....
- ۱۱-۳-۱-۲-پوشاندن و مخفی کردن.....
- ۱۱-۳-۱-۳-تبری جستن.....
- ۱۲-۳-۱-۴-ناسپاسی.....
- ۱۲-۳-۱-۲-معنای اصطلاحی کفر.....
- ۱۴-۳-۱-۳-اقسام کافر.....
- ۱۴-کافر مستقل.....
- ۱۵-کافر تبعی.....
- ۱۷-کافر مرتد.....
- ۱۸-۳-۴-۱-بیان یک نکته.....
- ۲۰-۵-۱-اسلام.....

- ۱-۵-۱- معنای لغوی اسلام..... ۲۰
- ۱-۵-۲- معنای اصطلاحی اسلام..... ۲۱
- ۱-۶-۱- اهل کتاب..... ۲۲
- ۱-۶-۱- بررسی لغوی و اصطلاحی اهل کتاب..... ۲۲
- ۱-۶-۲- اهل کتاب در اصطلاح قرآن..... ۲۳
- ۱-۶-۳- تعیین مفهوم شرک و اینکه آیا اهل کتاب مشرکند یا خیر؟..... ۲۴
- ۲- پیشینه‌ی تاریخی..... ۲۶
- ۲-۱- ازدواج با بیگانگان در آیین یهود..... ۲۷
- ۲-۲- ازدواج با بیگانگان در آیین مسیحیت..... ۳۰
- ۲-۳- تاریخ تحریم ازدواج با بیگانگان در اسلام..... ۳۰

فصل دوم: احکام نکاح زنان مسلمان با مردان غیر مسلمان

- ۱- نکاح دائم..... ۳۶
- ۱-۱- احکم نکاح دائم زنان مسلمان با مردان غیر مسلمان از دیدگاه فقهای امامیه..... ۳۶
- ۱-۱-۱- ادله‌ی حکم..... ۳۷
- ۱-۱-۱- کتاب..... ۳۷

- ۱-۱-۱-۱-۱-۱-آیهی «وَلَاتَتَّكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ...» ۳۷
- ۱-۱-۱-۱-۲-آیهی «فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تُرْجِعُوهُنَّ...» ۳۸
- ۱-۱-۱-۱-۳-آیهی «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ سَبِيلًا» ۳۸
- ۱-۱-۱-۲-سنت ۴۱
- ۱-۱-۱-۳-اجماع ۴۲
- ۱-۱-۱-۴-عقل ۴۲
- ۱-۱-۱-۵-نتیجه گیری کلی از ادله ۴۳
- ۱-۲-حکم نکاح دائم زنان مسلمان با مردان غیر مسلمان از دیدگاه فقهای مذاهب عامه ۴۴
- ۱-۳-ازدواج زن مسلمان با مردان اهل کتاب در قانون مدنی ایران ۴۵
- ۲-نکاح موقت ۴۵
- ۱-۲-حکم نکاح موقت زنان مسلمان با مردان غیر مسلمان ۴۶

فصل سوم: احکام نکاح مردان مسلمان با زنان غیر مسلمان

- ۱-نکاح دائم ۴۸
- ۱-۱-حکم ازدواج دائم با زنان اهل کتاب از دیدگاه فقهای امامیه ۴۸
- ۱-۱-۱-قول اول: حرمت مطلق ازدواج دائم ۴۹

- ۴۹ کتاب ۱-۱-۱-۱
- ۵۰ آیه ی ۲۲۱ سوره ی بقره ۱-۱-۱-۱-۱
- ۵۰ وجه استدلال
- ۵۲ نقد استدلال
- ۵۳ نظر استاد محترم راهنما
- ۵۴ آیه ی ۱۰ سوره ی ممتحنه ۲-۱-۱-۱-۱
- ۵۵ مفردات آیه
- ۵۶ وجه استدلال
- ۵۸ نقد استدلال
- ۵۹ آیه ی ۲۲ سوره ی مجادله و آیه ی ۲۱ سوره ی روم ۳-۱-۱-۱-۱
- ۵۹ وجه استدلال
- ۶۰ نقد استدلال
- ۶۳ آیه ی ۳۰ سوره ی بقره ۴-۱-۱-۱-۱
- ۶۳ وجه استدلال
- ۶۴ نقد استدلال
- ۶۴ سنّت ۲-۱-۱-۱

۶۴ ۱-۱-۱-۲-۱- روایت حسن بن جهم
۶۶ وجه استدلال
۶۷ ارزیابی سند
۶۷ نقد استدلال
۷۰ ۱-۱-۱-۲-۲- روایت زرارہ
۷۰ وجه استدلال
۷۱ ارزیابی سند
۷۲ نقد استدلال
۷۲ ۱-۱-۱-۲-۳- روایتی دیگر از زرارہ
۷۳ وجه استدلال
۷۳ ارزیابی سند روایت
۷۳ نقد استدلال
۷۳ ۱-۱-۱-۲-۴- نتیجه گیری کلی از روایات
۷۴ ۱-۱-۱-۳- اجماع
۷۵ ۱-۱-۱-۳-۱- نقد دلیل اجماع
۷۶ ۱-۱-۲- قول دوّم: جواز مطلق ازدواج دائم
۷۷ ۱-۱-۲- کتاب

- ۱-۱-۲-۱-۱- آیهی ۵ سوره ی مائده..... ۷۷
- وجه استدلال..... ۷۷
- اشکال وارده از سوی مخالفین و پاسخ به آن..... ۷۸
- ۱-۱-۲-۲- سنت..... ۸۲
- ۱-۱-۲-۲-۱- روایت معاویه بن وهب از امام صادق (ع)..... ۸۳
- ارزیابی سند..... ۸۳
- ارزیابی دلالت..... ۸۴
- ۱-۱-۲-۲-۲- روایت محمد بن مسلم از ابو جعفر (ع)..... ۸۵
- ارزیابی سند..... ۸۵
- ارزیابی دلالت..... ۸۶
- ۱-۱-۲-۲-۳- روایت عبدالله بن سنان از ابی عبدالله (ع)..... ۸۶
- ارزیابی سند..... ۸۶
- ارزیابی دلالت..... ۸۷
- ۱-۱-۲-۲-۴- روایت حفص بن غیاث از ابی عبد الله (ع)..... ۸۷
- ارزیابی سند..... ۸۸
- ارزیابی دلالت..... ۸۹

- ۱-۱-۲-۲-۵- روایت هشام بن سالم از امام صادق (ع)..... ۸۹
- ارزیابی سند..... ۹۰
- ارزیابی دلالت..... ۹۰
- ۱-۱-۲-۲-۶- روایت ابو مریم انصاری از ابی جعفر (ع)..... ۹۰
- ارزیابی سند..... ۹۱
- ارزیابی دلالت..... ۹۱
- ۱-۱-۲-۲-۷- نتیجه گیری کلی از روایات..... ۹۱
- ۱-۱-۲-۳- اشکالات وارده به اخبار جواز و پاسخ به آنها..... ۹۲
- ۱-۱-۲-۳-۱- ازدواج موقت..... ۹۲
- ۱-۱-۲-۳-۲- ضرورت..... ۹۴
- ۱-۱-۲-۳-۴- ادامه‌ی زناشویی..... ۹۴
- ۱-۱-۲-۳-۵- تقیه..... ۹۴
- ۱-۱-۳- قول سوّم: جواز ازدواج دائم در صورت اضطرار..... ۹۵
- ۱-۱-۳-۱- ادله‌ی قائلان به قول سوم..... ۹۵
- ۱-۱-۳-۱-۱- روایت محمد بن مسلم..... ۹۷
- ارزیابی سند..... ۹۷

- ۹۸ ارزیابی دلالت
- ۹۸ ۱-۳-۱-۲-روایت یونس
- ۹۸ ارزیابی سند و دلالت
- ۹۹ ۴-۱-۱-جمع بندی
- ۹۹ ۲-۱-ازدواج دائم مرد مسلمان با زنان اهل کتاب در حقوق مدنی ایران
- ۱۰۰ ۳-۱-احکام نکاح دائم با زنان اهل کتاب از دیدگاه فقهای عامه
- ۱۰۱ ۱-۳-۱-دیدگاه مذهب حنفیه
- ۱۰۲ ۲-۳-۱-دیدگاه مذهب شافعیه
- ۱۰۳ ۳-۳-۱-دیدگاه مذهب مالکیه
- ۱۰۴ ۴-۳-۱-دیدگاه مذهب حنابله
- ۱۰۵ جمع بندی دیدگاه فقهای عامه
- ۱۰۶ ۴-۱-حکم نکاح دائم با زنان غیر اهل کتاب از دیدگاه فقهای امامیه
- ۱۰۸ ۱-۴-۱-ادله‌ی حرمت
- ۱۰۸ ۱-۴-۱-۱-کتاب
- Error! Bookmark not defined.** ۱-۴-۱-۱-۱-«لا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَنَّ...»
- ۱۰۹ ۲-۴-۱-۱-«وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ»

- ۱-۴-۱-۲- سنّت ۱۰۹
- ۱-۴-۱-۲-۱- روایت حفص بن غیاث ۱۱۰
- ۱-۴-۱-۲-۲- روایت زهری ۱۱۱
- ۱-۵- احکام نکاح دائم با زنان غیر اهل کتاب از دیدگاه فقهای عامّه ۱۱۲
- ۱-۶- حکم نکاح موقت با زنان اهل کتاب از دیدگاه فقهای امامیه ۱۱۳
- ۱-۷- احکام نکاح موقت با زنان غیر اهل کتاب از دیدگاه فقهای امامیه ۱۱۳
- بیان یک نکته ۱۱۴
- نتیجه ۱۱۷
- فهرست منابع ۱۲۰

مقدمه

ازدواج مسلمانان با اهل کتاب به لحاظ هم‌زیستی مسالمت‌آمیز آن‌ها در کنار یکدیگر از دیرباز در فقه سیاسی اسلام مورد بحث بوده است. در بررسی ادیان به این نتیجه می‌رسیم که اسلام تنها دینی است که به مردان اجازه برقراری پیوند زناشویی با پیروان دیگر ادیان را داده است. اگرچه در مواردی محدود به جهت مصونیت اعتقادی مسلمانان و پرهیز از هرگونه آلودگی اخلاقی و نگهداری بنیان خانواده، ازدواج مزبور را حرام کرده است.

لازم به ذکر است که فقهای اسلام، اعم از عامّه و خاصّه، به اتفاق عقیده دارند که ازدواج مرد مسلمان با زن کافرهی غیر کتابیه از اصناف کفار، چه به صورت دائم و چه منقطع، باطل و ممنوع است، اما آنچه امروزه به عنوان یک مسأله‌ی مهم قابل بررسی است و می‌تواند در ایجاد تعامل و

همزیستی مسالمت‌آمیز هرچه بیشتر مسلمانان و پیروان سایر ادیان الهی بسیار موثر باشد و حتی زمینه‌های گسترش فرهنگ و اعتقادات اسلامی را از جوانب مختلف فراهم آورد، آگاهی از میزان گستردگی دامنه‌ی مشروعیت و جواز ازدواج مسلمانان با اهل کتاب است. آیا تنها به ازدواج موقت مردان مسلمان با زنان اهل کتاب محدود است یا می‌توان از بررسی ادله، این مجوز را به ازدواج دائم مردان مسلمان با زنان اهل کتاب گسترش داد و حتی ازدواج زنان مسلمان با مردان کتابی را نیز تحت شرایطی به ویژه در نظام فقهی اسلام قابل قبول دانست؟

در این پژوهش ضمن بیان مستندات آرای مختلف و نقد و بررسی آنها، به این پرسش‌ها پاسخ داده خواهد شد.

پرسش پژوهش

حکم فقهی - حقوقی ازدواج مسلمان با غیر مسلمان چیست؟

مسئله‌ی ازدواج با غیرمسلمانان که اصطلاحاً ازدواج غیردینی نامیده می‌شود یکی از مسائل کهن و ریشه‌دار فقه اسلامی است، که نه تنها توجه ائمه و اصحاب ایشان را به خود معطوف کرده، بلکه در دوره‌ی تدوین فقه و عصر استنباط نیز، مورد توجه فقهای شیعه و سنی بوده است. بی‌تردید این مساله در طول تاریخ فقه، نظیر مسائل فراوان دیگر، متناسب با شرایط هر عصری مطرح شده و فقیهان با توجه به شرایط کشور اسلامی، که نه مرد مسلمان نیازمند ازدواج با غیرمسلمان است و نه زن مسلمان به فکر ازدواج با غیر مسلمان است، احکامی را درخور این

شرایط درباره‌ی تعدادی از اهل ذمه که در پناه اسلام و جوار مسلمانان زندگی می‌کردند، استنباط کرده‌اند.

اکنون تحول شرایط و مقتضیات عصر، مساله را در افقی تازه قرار داده که نیازمند نگرشی نو و بررسی جدید است.

اهمیت این مساله که از تحول شرایط، توسعه‌ی گسترده‌ی ابتلا و بالاتر از همه حساسیت موضوع که با بقاء نسل در ارتباط مستقیم است، تحقیق مجدد در این مساله را ضروری می‌سازد.

پرسش‌های فرعی پژوهش

- ۱- حکم فقهی ازدواج مرد مسلمان با اهل کتاب چیست؟
- ۲- حکم فقهی ازدواج مرد مسلمان با نامسلمان غیرکتابی (غیر اهل کتاب) چیست؟
- ۳- حکم فقهی ازدواج زن مسلمان با غیرمسلمان چیست؟

فرضیات پژوهش

- ۱- ازدواج مرد مسلمان با زن کتابی مطلقاً (چه دائم و چه موقت) جایز است.
- ۲- ازدواج مرد مسلمان با زن غیرکتابی مطلقاً جایز نیست.
- ۳- ازدواج زن مسلمان با نامسلمان، اعم از کتابی و غیر ایشان، مطلقاً جایز نیست.

اهداف پژوهش و ضرورت آن

الف- هدف: دستیابی به پاسخی روشن مبتنی بر ادله‌ی فقهی برای هریک از پرسش‌های یاد شده‌ی این پژوهش، هدف پژوهشگر را شکل می‌دهد.

ب- ضرورت: مهاجرت بسیاری از مسلمانان به سرزمین‌های غیر اسلامی و تعایش با غیرمسلمانان، بدون تردید این مساله را فرا روی آن‌ها قرار می‌دهد که حکم ازدواج با نامسلمانان چیست؟ از این رو ضرورت دارد برای رفع این نیاز پژوهشی ژرف صورت گیرد تا پاسخگویی به این نیاز مسلمانان ممکن گردد.

پیشینه‌ی پژوهش

علاوه بر کتب فقهی که برخی از آن‌ها به این موضوع پرداخته‌اند، در این زمینه پایان‌نامه‌هایی کار شده که بیشتر جنبه‌ی حقوقی آن‌ها مطرح بوده که از جمله‌ی آن‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

ازدواج ایرانیان با اتباع خارجه و تاثیر آن در تابعیت؛ آریان، کاظم، دانشگاه قم،

۱۳۷۶ش.

مطالعه‌ی تطبیقی ازدواج اتباع بیگانه با ایرانیان در حقوق موضوعه و فقه اسلامی؛

امامی، محمد، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۹ ش.

بررسی تطبیقی موانع نکاح از دیدگاه مذاهب خمسسه؛ ناصر خاکی، حسین، دانشگاه قم،

۱۳۸۱ ش.

مقالاتی نیز در این زمینه نوشته شده که عبارتند از:

پژوهشی درباره‌ی ازدواج با زنان اهل کتاب، علی بابایی؛ دانشکده الهیات، دانشگاه

فردوسی، شماره‌ی ۶۹، پاییز ۱۳۸۴.

ازدواج دائم با اهل کتاب در فقه اسلامی و حقوق مدنی ایران؛ عبدالرضا

محمدحسین‌زاده، شماره‌ی ۸۰، تابستان ۱۳۸۵.